

Forord

To australske matroser snublet ut av en pub i London. Utenfor var det tett tåke, og de så seg rundt etter hjelp. Mens de sto og prøvde å gjenvinne balansen, fikk de øye på en mann som gikk inn i puben, men militærdistinksjonene på uniformen hans fikk de ikke med seg.

En av matrosene buste ut: «Hei der, kamerat, vet du hvor vi er?»

Offiseren snerret fornærmet tilbake: «Vet dere to hvem *jeg* er?»

Matrosene så på hverandre, og den ene sa til den andre: «Nå er vi skikkelig i trøbbel. Vi vet ikke *hvor* vi er, og han vet ikke *hvem* han er.»

Vi kan le når vi leser dette, men jeg vil gjerne påpeke at uten Gud som vår ytterste referanseramme, vet vi i bunn og grunn ikke hvem vi er eller hvor vi er i livets store orden. Er du ateist, vil du kanskje svare at du ikke trenger Gud, og at tro på Gud er ulogisk. Jeg har i 40 år talt ved hundrevis av åpne fora på universiteter – og så å si overalt har jeg støtt på en ateist som påstår at kristendommen er irrasjonell eller, enda verre, giftig for samfunnet. Og likevel, når vi snakker sammen, kommer det stadig fram at ateisten ikke er i stand til å svare på livets grunnleggende spørsmål, som for eksempel: «Finnes det et moralsk rammeverk for livet?» Det er ikke det at han eller hun ikke forsøker, men en pragmatisk forklaring duger ikke stort når du aldri er i stand til å forankre den i det logisk ufravikelige.

Det finnes alvorlige spørsmål om livet som alle verdensanskuelser må kunne svare på, og hver av oss må tenke grundig gjennom argumentene, ikke bare ty til fiffige slagord eller roping. Kollegaen min Andy Bannister inviterer oss til å gjøre nettopp det, og viser oss med stor klokskap hvordan vi for eksempel kan skjelne mellom et dårlig og et godt argument når vi lar argumentene få prøve seg i en annen sammenheng. Andy er en svært dyktig og vinnende formidler. Han fryder seg over en god samtale, men enda viktigere er det at han viser

kjærlighet til den personen han står overfor. Det er en ære for meg å arbeide på lag med ham.

Dette er en svært morsom, men like fullt alvorlig bok som ikke bør tas lett på – da kan vi gå glipp av de viktige spørsmålene som reises. Jeg føler meg sikker på at du vil like å lese den, og jeg anbefaler den varmt.

Ravi Zacharias

1

Barten til Loch Ness-monsteret

(eller: de forferdelige konsekvensene av dårlig argumenter)

Jeg husker første gang jeg så *bussen*. Noen dager tidligere hadde en gammel venn ganske uventet ringt meg og hvisket konspiratorisk: «Du må komme ned til London. Det er *ateistbusser* her.»

«Ateistbusser?» svarte jeg og gned meg tøtt i øynene. Det var godt over midnatt. «Hvor mye har du drukket, Tom?»

«Bare fire halvlitere», kom det fortørnet.

«Ok, nå har jeg alltid vært av den formening at bussjåførene i London er så lite opptatt av trafiksikkerhet at de heller frakter folk *nærmere* Gud enn de frakter dem bort.»

«Denne bussen prøvde ikke å frakte meg bort; den prøvde å kjøre *over* meg! Jeg innrømmer at jeg lå halvt i svime i veien akkurat da –»

«Jeg visste det!»

«– på Hammersmith, og ateistbussen kjørte nesten over meg.»

«Du skjønner sikkert», forklarte jeg i den tålmodige tonen jeg bruker overfor barn og i innsjekkingsranken på flyplassen, «at bare fordi en London-buss nesten valser over en liberal anglikaner som ligger i fotgjengerovergangen, er det ikke dermed sagt at Richard Dawkins tyr til et hit-and-run-forsøk for å holde statistikken over medlemmer av kirkesamfunnene på et akseptabelt nivå.»

«Jeg er vant til å bli nesten overkjørt, jeg har vært på ferie i Frank-

rike mange ganger»,¹ svarte Tom iltert. «Men dette var en *ateistbuss*, sier jeg jo.»

«Er du sikker?»

«Ja! Kom ned til London og se selv. Du skylder meg dessuten en øl fra den gangen du tapte veddemålet om skjegget til erkebiskopen.»²

Og slik gikk det til at jeg en ettermiddag i juli sto i regnværet sammen med en gruppe våte turister utenfor T-banestasjonen Oxford Circus. Vi så på trafikken, strømmen av biler, drosjer, varevogn og en og annen gjennomvåt syklist som rullet forbi. Og så, til slutt, rundet en buss hjørnet. En stor, rød London-buss med en gedigen reklameplakat på langsiden, der det var skrevet med store, vennlige bokstaver: «There's Probably No God. Now Stop Worrying and Enjoy Your Life!»³

Senere, inne på en lun pub i nærheten, undersøkte jeg fenomenet litt nærmere.⁴ Det viste seg at bussreklamen var sponset av The British Humanist Association pluss en gruppe sekulære celebriteter, deriblant den kjente Oxford-ateisten Richard Dawkins, og representerte, slik de uttrykte det, et forsøk på å gi et «fredelig og optimistisk» budskap om ateismen. Reklameplakatene drev PR for en webside der besøkende kunne lese om hvor godt livet er uten gudstro, mens de reiste på buss nummer 137 til Battersea.

Ateistbussen er et bra sted å starte reisen vår, for den illustrerer to grunner til at denne boka finnes. For det første fordi slagordet, til tross for de vennlige rosa bokstavene, er et perfekt eksempel på et skikkelig dårlig argument. Argumentet er så elendig, faktisk så katastrofalt, at du er nødt til å lure på hva som foregikk i hodene på sponsorene. Mer om det om litt. For det andre illustrerer dette hvor raskt dårlige argumenter kan få fotfeste og spre seg som ugress i

1 Det er ganske utrolig at du kan avgjøre hvilken europeisk by du er i, etter hvordan bilister forholder seg til fotgjengere. I London stopper stort sett bilene opp for deg. I Roma svinger de rundt deg i foruroligende høy hastighet. I Paris endrer de retning, setter opp farten og sikter på deg – som om de bedriver en slags konkurranseidrett.

2 Jeg veddet en gang en øl med Tom om at det imponerende skjegget til erkebiskopen av Canterbury bare var løsskjegg. Tom møtte Rowan Williams på en bokmesse og beviste der at det var ekte. Han vant veddemålet og fikk i tillegg klar beskjed fra politiet om å holde avstand til erkebiskopen.

3 Det finnes antagelig ingen Gud. Så slutt å bekymre deg, og nyt livet.

4 En forfatters eufemisme for «jeg googlet det».

populærkulturen. For mens mange kritikere – også mange ateistiske kritikere⁵ – var raske til å peke ut svakhetene ved «There's Probably No God. Now Stop Worrying and Enjoy Your Life», har slagordet likevel fortsatt å dukke opp på busser. Og ikke bare i London, men rundt om i hele verden.

Bussreklamen er et typisk eksempel på det som etter hvert har fått navnet «nyateisme», en benevnelse som går tilbake til 2006, da magasinet Wired brukte den for å beskrive gruppen med mediasmarte ateister – menn som Richard Dawkins, Sam Harris, Daniel Dennett og nå avdøde Christopher Hitchens. Alle har skrevet bøker som angriper religion generelt og kristendommen spesielt, og bøkene har solgt i bøtter og spann.⁶ Hva er nytt med nyateismen? Som mange har pekt på, ikke så mye *argumentene* (de har en tendens til å være gamle) som *tonen* (den er gjerne rasende sint). Hvorfor dette raseriet? Vel, jeg antar det delvis skyldes at det var meningen at Gud skulle ha forsvunnet for lenge siden, da den store sekulære opplysningstiden rullet ubønnhørlig framover. Så langt tilbake som i 1966, kunne Time Magazine klistre et spørsmål som «Er Gud død?» på forsiden sin (med den tydelige hentydning til at svaret var «Ja»). I dag, derimot, lever religionen i beste velgående og viser ikke mye tegn til å ville forsvinne.⁷ At Gud ikke rullet seg over på ryggen og døde på kommando, er årsaken til benektelsen, skuffelsen og raseriet som tydelig ligger under mye av vår tids mer populære form for ateisme.

Og, bevars, nyateismen har klart å bli en skikkelig populær bevegelse! Det er solgt flere millioner av Richard Dawkins' bok *Gud – en vrangforestilling*.⁸ Ateismen har funnet en stemme og en selvtilitt,

5 Se f.eks. Julian Baggini, «Yes, life without God can be bleak. Atheism is about facing up to that», The Guardian, 9. mars 2012 (<http://www.theguardian.com/commentisfree/2012/mar/09/life-without-god-bleak-atheism>).

6 Se artikkelen av Gary Wolf, «The Church of the Non-Believers», Wired magazine, november 2006 (<http://www.wired.com/wired/archive/14.11/atheism.html>). Det finnes også en god undersøkelse i Vox Day, *The Irrational Atheist: Dissecting the Unholy Trinity of Dawkins, Harris, and Hitchens*, Dallas, TX: BenBella Books, 2008, s. 5–26.

7 Se del seks i Rodney Stark, *The Triumph of Christianity: How the Jesus Movement Became The World's Largest Religion*, HarperOne, New York 2011.

8 Med god hjelp, i hvert fall i Nord-Amerika, av den britiske aksenten hans. Som engelskmann bosatt i Canada har jeg ikke tall på hvor mange mennesker som har bemerket etter en av forelesningene mine: «Du kunne ha sagt hva som helst med den aksenten, og jeg ville ha blitt imponert.» De ser alltid slukøret ut når jeg påpeker at dette ikke er et kompliment.

og det er bra. I gamle dager, da de fleste samfunn var overveldende religiøse, var det ikke lett å være ateist. Men i det siste har det skjedd en kulturell helomvending i mange vestlige land, og ateismen er nå den forventede posisjon. Mange mennesker tar det for gitt at ateisme faktisk er det eneste standpunktet et menneske som ønsker å bli ansett som velutdannet, sofistikert, urbant og rasjonelt, kan ta. Og slik er det også mediene forholder seg til saken: Ateismen beskrives som vitenskapelig, i tråd med samtiden og noe for smartingene, mens religion karakteriseres som kvelende, utdatert og irrasjonell, ment for gamle damer eller mosegrodde tullebukker.⁹

Men det er et problem. Egentlig mange problemer. Det viktigste av dem er at mye av nåtidens ateisme nærer seg av dårlige argumenter og billige slagord, den fremmer påstander som ganske enkelt ikke tåler nærmere ettersyn. Slik en billig genser går opp i sømmene når du trekker i løse tråder. La meg vise hva jeg mener ved å vende tilbake til den notoriske bussreklamen «There's Probably No God. Now Stop Worrying and Enjoy Your Life». La oss starte med å stille et par kritiske spørsmål til denne påstanden. Hva er galt med den? Vi kan kanskje starte med å merke oss reklamens prekende, nedlatende og hoverende tone.¹⁰ Jeg har kjent mange ateister opp gjennom årene som har hatt som sin største innvending mot religion at de ikke kan slippe unna den. Hvis det ikke dreier seg om påtrengende tv-evangelister med perfekte tenner, er det kirkens oppslagstavler med snirklete grafisk design eller enorme plakater som advarer mot helvetes ild og fortapelse. Vel, nå er denne situasjonen i stor grad snudd på hodet, for nyateismen er glødende evangeliserende. Den nøyer seg ikke lenger med å benekte guddommer, den frister med helsefordeler (Ingen bekymringer! Glede! Fint hår!).

Men det er enda et problem, og det stikker dypere. For ateister som Richard Dawkins finnes ikke Gud, ikke sant? Det er jo tross alt det uttrykket «a-teist» betyr. Det er selvfølgelig en rekke andre ting

9 Det pleide også å være sånn at religiøst troende ble ansett som lite motebevisste, men flere av nyateistene har tatt beundringsverdige skritt i retning av å gjenopprette balansen her.

10 Som da jeg så den første gang fikk meg til å tenke på en litt gretten, gammel onkel: «Det blir antagelig ikke noe dessert, unge mann, så slutt å somle og spis opp rosenkålen din.»

som heller ikke finnes: feer, enhjørninger, Det flyvende spaghetti-monsteret, et seierrikt engelsk fotballandslag.¹¹ Men la meg spørre: Hva er sammenhengen mellom at noe ikke finnes og *virkningene* av at de ikke finnes? Det finnes antagelig ikke enhjørninger, så opp med haka! Det flyvende spaghetti-monsteret er bare en sekulær parodi, så fatt mot! Det finnes ingen Gud, så ingen grunn til bekymring! Men hvordan fungerer egentlig dette? Noen bemerket en gang at en meningsløs uttalelse ikke blir logisk bare fordi du skyter inn benevnelsen Gud i den, så la oss illustrere problemet med å omformulere slagordet på bussen:

There's Probably No Loch Ness Monster. So Stop Worrying and Enjoy Your Life.

Prøv å tenke deg, som et eksperiment, at du hjemsøkes av uflaks. Du har fått utdelt elendige kort i livet, og alt synes å gå deg imot. Du har akkurat mistet jobben. Kona di har dratt sin vei og tatt med seg barna.¹² Akkurat denne morgenen har du fått et brev fra banken som erklærer deg konkurs. Legen har nettopp ringt for å informere om at hodepinen du har vært plaget av, viser seg å være Creutzfeldt-Jakobs sykdom (kugalskap). Og på toppen av det hele er du Newcastle-supporter. Livet suger. Men frykt ikke! Legg alt dette her til side. For det er håp. Det finnes en ende på alle dine bekymringer. «Gjør det?» Jeg hører du snufser og tørker bort tårene. Ja, det gjør det. Fordi (er du klar?) *Loch Ness-monsteret finnes ikke!* Blås i at du er arbeidsløs, har mistet kona, pengene og håpet – er det ikke skikkelig hjertevarmende å vite at turistbransjen i Skottland kan plaske med føttene i Loch Ness uten å måtte bekymre seg for at et monster fra juratiden skal dukke opp av dypet og trekke dem ned i en våt grav? Så, føler du deg bedre nå? Nei, antagelig ikke.

Den første halvparten av påstanden – ingen Gud, ingen bekym-

11 Engelskmennene spesialiserer seg på å finne opp idretter, og så blir de slått i dem av resten av verden. Jeg holder fast i tanken om at dette like mye er et uttrykk for sømmelighet som mangel på dyktighet; vi liker å gi andre nasjoner en sjanse.

12 Hvis du er forelder til tenåringer, må du gjerne omformulere dette til «lot barna være igjen hos deg».

ringer – stryker altså med glans. Den andre halvparten gjør det ikke stort bedre: «Nyt livet.» Men hva er galt med det, hvis du ikke da er en av de der masochistiske religiøse typene som foretrekker frykt framfor fryd og gammen? Francis Spufford nailer dette helt perfekt:

Unnskyld meg – *nyt* livet? *Nyt livet?* Jeg kommer ikke med en slags ny-puritansk innvending mot nytelse her. Nytelse er deilig. Nytelse er flott. Jo mer nytelse, desto bedre. Men nytelse er én sinnsstemning. De eneste tingene i verden som er designet for å utløse nytelse og bare nytelse, er produkter, og livet ditt er ikke et produkt ... Å hevde at livet er til for å nytes (bare nytes) er som å si at fjell bare bør ha topper, eller at alle farger bør være røde, eller at alle skuespill bør være skrevet av Shakespeare. Dette er ikke annet enn en bisarr kategorifeil.¹³

Livet er med andre ord langt mer enn nytelse. Registeret av menneskelige sinnsstemninger dekker jo hele alfabetet. Å være fullt og helt menneskelig vil si å ha erfart sinne, kjedsomhet, medlidenhet, fryd, forventning, frykt, skyld, håp, usikkerhet, glede, vennlighet, kjærlighet, ondskap, likegyldighet, plikt, fred, uro, lettelse, sensualitet, takknemlighet, ubehag, sårbarhet, lengsel og iver. Gitt alt dette, hvorfor setter den ateistiske bussreklamen «nytelse» i fokus? Nå er jo åpenbart ikke jeg innviet i den indre mentale tilstanden til dem som forfattet slagordet, men jeg spør meg om dette er et symptom på en mer generell trend i vår kultur – en som sier at hensikten med menneskelivet er å være glad, å flagre muntert fra den ene opplevelsen til den andre i sprudlende, ekstatisk nytelse. Det ene produktet etter det andre selges oss på den måten: Kjøp *denne* kaffen, reis på *den* ferieturen, bruk *denne* leppestiften – og du vil bli vellykket, populær og lykkelig. Ateistbussen surfer ganske enkelt på kulturens bølge – tenk som *dette*, sier den, og du vil bli glad!

Men hva om du *ikke* er glad? Hva om du som i eksempelet jeg brukte tidligere, er arbeidsløs, venneløs, pengelens og uten håp? Hva

13 Francis Spufford, *Unapologetic: Why, Despite Everything, Christianity Can Still Make Surprising Emotional Sense*, Faber & Faber, London 2013, s. 8.

om du er på et punkt i livet der ikke alt dufter av roser, men har en mistenkelig eim av kloakk? Halvparten av verdens befolkning må faktisk greie seg med mindre enn 25 kroner om dagen, og denne summen ville ikke kunne dekke et behov for kaffe latte, leppestift eller øyhopping i Hellas – noe som igjen betyr at hvis reklamefolka har rett i hvor nytelsen er å finne, så er du i trøbbel og er nødt til å ta deg sammen. Jeg skriver at *du*, andre person entall, er nødt til å ta deg sammen, for hvis ateistslagordet stemmer og det ikke finnes en Gud, er det ingen der ute som står klar til å hjelpe deg. Du er alene i et univers som bryr seg like lite om deg (og din nytelse) som det gjør om skjebnen til amøben, mauren eller jordsvinet. Det finnes ikke noe håp, det finnes ingen rettferdighet, og i seg selv er det for øvrig absolutt ikke noe galt med fattigdom, så slutt å klage! Livet tar parti med vinnerne; noen får muligheter, andre taper i lotteriet. Og så er det dem igjen som tjener millioner på å selge bøker om ateisme,¹⁴ nok til et langt livs forbruk av latte. Nyt livet? Det er noen som har det.

Ateistenes bussreklame illustrerer faren for ikke bare dårlig argumenter, men særlig for *slagord-argumentasjon*. Det er enkelt å lire dovent av seg et slagord, å forsøke å redusere komplekse argumenter til noe som passer på siden av en buss eller lyder bra på Twitter. Men når du gjør det, mister du som regel nyanse og dybde. Ja, det er faktisk verre enn som så: Fristelsen til å slå om deg med slagord kan resultere i argumenter som ikke bare er gale, men helt merkelige, og som får ganske forferdelige konsekvenser når du snur dem rundt. La meg illustrere hva jeg mener med et eksempel hentet fra en av nyateismens grunnleggere, Richard Dawkins. Boksuksessen hans har ført til at ateismen er hip og kul igjen, men selv om han har gjort det supergodt på trykk, har ikke de andre kulturelle raidene hans vært like vellykkede. For eksempel ble forsøket hans på en film, *The Unbelievers*, en

14 Eller ved å kreve 100 000 dollar av folk for en privat frokost med deg. Se Andrew Brown, «The bizarre – and costly – cult of Richard Dawkins», *The Spectator*, 16. august (tilgjengelig på nettet: <https://www.spectator.co.uk/article/the-bizarre-and-costly-cult-of-richard-dawkins> (Ligger bak betalingsmur.)

fiasko, og blunderen hans på sosiale medier er blitt ganske legendarisk.¹⁵ Faren ved å være berømt er at berømmelsen kan få deg til å tro at alt som flagrer gjennom hodet på deg, bør serveres ubehandlet til massene. Det er latterlig enkelt å raskt taste for eksempel dette på smarttelefonen:

Stalin, Hitler og Sadam Hussein var onde diktatorer som sto bak massedrap. Alle hadde bart. Derfor er barter onde.¹⁶

Jeg antar at du reagerer med et «Hæ?» når du leser dette. Revet ut av sammenhengen ser det jo litt snålt ut. Dessverre er jeg ikke sikker på at sammenhengen hjelper, men den er sånn: Det Dawkins forsøkte å oppnå med denne tweeten, var å gi et svar til kritikerne som har sagt at det er litt problematisk å stemple religion som «roten til alt ondt»,¹⁷ gitt de mange *ateist*-massemorderne vi finner opp gjennom historien. Hvis du forsøker å fremme påstanden at religion er *dårlig* og ateisme er *bra*, er typer som Saddam Hussein, Josef Stalin, Pol Pot og Mao Zedong en smule vanskelig å forholde seg til, de er skraper i lakken på den ellers glattpolerte ateismen.¹⁸ Det er én ting å peke ut religionens hesligheter (korstogene og den spanske inkvisisjonen er noen av favorittene til gutta med pisen), men hva med ateismens egen brokete historie? Stalin var ansvarlig for at rundt 20 millioner mennesker døde, og dødstallet Mao-regimet sto bak, er minst det dobbelte. Begge var erklærte ateister, så hva skal en glødende sekulær

15 Se Brendan O'Neill, «Let the fate of Richard Dawkins be a lesson to you all – Twitter brings out the worst in humankind», *The Telegraph*, 13. mars 2014 .

16 Richard Dawkins (@RichardDawkins), 2. mars 2014, 5:14 p.m., <https://twitter.com/RichardDawkins/status/440233751965364224>.

17 Dette var tittelen på Dawkins' tv-serie fra 2006 som senere ble utvidet til *Gud – en vrangforestilling*. Personlig har jeg alltid trodd at folkemusikk var roten til alt ondt.

18 Hitler er et unikt tilfelle. Både kristne og ateistiske apologeter er skyldige i å antyde at Hitler sto med bena godt plantet på den motsatte siden, men sannheten er at Hitler synes å ha lagt to unike trossystem oppå hverandre, han hentet inspirasjon fra både religion og vitenskap slik at resultatet ble en giftig nasjonalistisk myte. Når du leser historien til Det tredje riket, oppdager du at ingen kommer særlig godt ut. Altfor mange kristne og ateister ble stående som passive betrakttere, men det fantes også modige menn og kvinner av alle livssyn som opponerte. Et berømt kristent eksempel er den tyske pastoren Dietrich Bonhoeffer. Hans motstand mot Det tredje riket førte til at han ble henrettet. Se Eric Metaxas, *Bonhoeffer: Prest, profet, spion, martyr*, Hermon, 2015.

ung person gjøre? Selvfølgelig lese Richard Dawkins' tweet, en som han åpenbart mente var et briljant retorisk trekk. Alle disse massemyrdende psykotiske despotene var ganske visst ateister, men vi kan ikke knytte dette opp til deres hang til grusomme folkemord. Ja, de hadde *ateismen* til felles, men de hadde også *barter* til felles. Kanskje det var ansiktshåret deres, ikke den sekulære holdningen, som førte til at de ryddet av veien flere titalls millioner mennesker.

Fungerer det? Svaret er kort og godt «nei». Og lytt nøye nå. Det er ikke min intensjon, ikke i det hele tatt, å legge skylden for hva disse mennene og deres likesinnede har gjort, over på mine ateistiske venner. Men poenget mitt er dette: Vi kan lese hva brutale tyranner som disse har skrevet, og finne ut hva de selv sa om sin motivasjon. Stalin, for eksempel, skal en gang ha uttalt: «Dere vet, de narrer oss ... alt dette snakket om Gud er reinspikka tull.» Men Stalin lot det ikke bare være med ord; han satte handling bak. I 1925 oppmuntret han aktivt til opprettelsen av Forbundet av militante ateister, som i mer enn tjue år handlet ut fra slagordet «Kampen mot religion er en kamp for sosialismen». Det startet med populære kampanjer i media mot religion, med et mål om å overbevise borgerne om at religion var irrasjonelt og giftig. Men utviklingen gikk snart fra kampanjer til vold:

Kirker ble stengt eller ødelagt, ofte med dynamitt; prester ble satt i fengsel, ført i eksil eller henrettet. Ved utbruddet av andre verdenskrig var det bare 6 376 prester tilbake i den russisk-ortodokse kirke, før revolusjonen hadde det vært 66 140. Den forferdelige dagen, 17. februar 1938, ble 55 prester henrettet. I 1917 var det 39 530 kirker i Russland; i 1940 var kun 950 av dem i bruk.¹⁹

Lignende historier kan fortelles om Pol Pot og Mao Zedong, og en rekke andre ateistiske diktatorer. Da jeg bodde i Europa, reiste jeg ofte til tidligere kommuniststater, som for eksempel Ungarn og Romania, og underviste. Jeg hørte den ene historien etter den andre om volden

19 Alister McGrath, *Why God Won't Go Away: Engaging with the New Atheism*, SPCK, London 2011, s. 51; se også Roger Moorhouse, *The Devils' Alliance: Hitler's Pact with Stalin, 1939–1941*, Bodley Head, London 2014.

som hadde herjet som en farsott i disse landene før Jernteppet falt i 1989. En kvinne i Bukarest fortalte meg at hun hadde gått glipp av mye skolegang da hun var barn, fordi foreldrene hennes var religiøse. De hadde fått følgende grelle valg av de kommunistiske styresmakterne: Frasi dere troen, eller frasi dere barnets skolegang.

Så her er problemet med Dawkins' forsøk på å hevde at Stalins ateisme er uviktig: Når vi ser på handlingene til Stalin, oppdager vi at ateismen hans ærlig talt er helt *sentral*. Da Stalin kom til makten, la han ikke ned et forbud mot barberblader og iverksatte pogromer mot barberere, han satte fyr på kirker og synagoger og fikk tusenvis av religiøse ledere arrestert, torturert og henrettet. Men altså, hvis Dawkins har rett, kan vi ignorere alt dette. Vi kan legge til side det Stalin gjorde og sa – ignorere *Stalins egne argumenter* – og i stedet gi en tilfeldig forklaring vi selv finner på, en som passer det vi selv har til hensikt. Se, Stalin hadde bart!²⁰ Ikke se på ateismen hans, se på ansiktshåret!

Problemet er, som med alle dårlige argumenter, at dette slår begge veier.²¹ La meg illustrere hva jeg mener ved å se nærmere på Dawkins selv. Hvorfor tror du at han skrev ateistmanifestet sitt, *Gud – en vrangforestilling*? Leser du forordet i boka hans, ser du at han hevder at det er for å fremme ateismen, overbevise folk om å oppgi all religiøs tro og heller løfte opp en «ateistisk stolthet». Men selvfølgelig, dette er *hans* forklaring, og slik Dawkins hjalp oss med å huske når det gjaldt Stalin, er det for enkelt bare å ta en person på ordet og gå ut fra at de er et evangelium. Hva skal vi da gjøre? Vel, kanskje vi skulle, à la Stalins bart, bare helt tilfeldig bestemme oss for noe for å forklare *Gud – en vrangforestilling* – kanskje Dawkins' forkjærlighet for glorete slips, eller begeistringen hans for rekecock-

20 I lys av Dawkins' tweet er det interessant å legge merke til at Pol Pot og Mao Zedong faktisk synes å ha vært glattbarberte det meste av livet. Enten har Dawkins hatt tilgang til en samling gamle fotografier som historikerne ikke kjenner til, eller så er det verre enn vi hadde trodd: Pol Pot and Mao Zedong var klar over at bartene deres ville avsløre dem som potensielle masse-mordere, og var derfor påpasselige med å bleke ansiktshåret så omhyggelig at det ikke kunne ses. Er jeg den eneste som synes at «Invisible Killer Moustaches» måtte være en fantastisk tittel på en braksuksess fra Hollywood?

21 Til forskjell fra Stalins barberhøvler.

tail.²² Men det ville jo være ynkelig enkelt. Vi kan være langt mer vitenskapelige enn det. Lytt til disse ordene fra en annen ateistisk forfatter, filosofen Patricia Churchland:

Kokt ned til det essensielle gjør nervesystemet organismen i stand til å lykkes med fire ting: spise, flykte, slåss og reprodusere ... Sannhet, hva nå enn det er, kommer absolutt i bakre rekke.²³

I dette oppsiktsvekkende dystre avsnittet forsøker Churchland å argumentere for at mennesket, i likhet med alle andre dyr, drives av de grunnleggende, primale instinktene spise, flykte, slåss og reprodusere. Vi liker å tro at vi er opptatt av sannhet eller mening, men det er bare en illusjon, et triks DNA-et vårt spiller med oss for å få oss til å samarbeide.²⁴ Imponert? Det burde du være, dette er tross alt vitenskap. Men det er det faktisk ikke; det er filosofi med falsk nese og løsskjegg *forkledd* som vitenskap. Men uansett, la oss bruke Churchlands fire alternativer til å svare på spørsmålet om hvorfor Dawkins skrev *Gud – en vrangforestilling*. Kanskje *spise* var en grunn til at han skrev. Boka har tross alt sannsynligvis betalt for en rekke næringsrike middager på fine restauranter i Oxford.²⁵ Salgstallene antyder, for å si det sånn, at Dawkins ikke vil bli å finne blant varehyllene på Bunnpris på en god stund. En annen mulighet er at det var *flykte* som var grunnen til at han skrev boka. Hvis Dawkins blir skremt av en gruppe militante Jehovas vitner i en mørk bakgate i Oxford, kan han kaste boka på dem, rope «permisk utryddelse!», og mens de lar fingeren gli nedover den omfattende indeksen,²⁶ får han tid til å unnsnippe. Den tredje av Churchlands muligheter, *slåss*, er litt vanskeligere å få has

22 Han har skalldyrgenet.

23 Patricia Churchland, «Epistemology in the Age of Neuroscience», *Journal of Philosophy* 84.10, 1987, s. 544–553, sitatet er hentet fra s. 548.

24 Her melder selvfølgelig et utmerket spørsmål seg: Hvis mennesker ikke er opptatt av sannhet, hvorfor tok Churchland seg da bryet med å skrive den setningen? Eller hvilken som helst setning for den saks skyld? Hvorfor gi skinn av at du argumenterer for noe som helst? Hvis hun var konsistent, burde Churchland slutte å undervise og heller begynne med jogging og kick-boksing og bruke det hun har igjen av fritid til å gumle cheeseburgere og forføre bachelor-studenter.

25 Prøv den japanske havabboren.

26 Med mindre de har med seg e-bokutgaven og bare kan trykke «søk» – da er det ute med ham.

på, men det slår meg at *Gud – en vrangforestilling* er en murstein av en bok, så det er helt sikkert mulig å ta i bruk stivbindutgaven på en god måte i et slagsmål på puben. Og det siste, *reprodusere*? Vel, det er ikke umulig å tenke seg at «Jeg er en kjent forfatter, vet du ikke det?» kan åpne mang en hotellromsdør på sånne konferanser som pene, unge skeptikere frekventerer. Vi kan kort sagt ignorere hver eneste av Dawkins' bedryelser om at han skrev *Gud – en vrangforestilling* for å fremme ateismen, og finne på våre egne grunner. Det som gjelder for Stalin, gjelder for Dawkins.

Du blir nok lettet over å høre at alt det over er skrevet på spøk. Men jeg har et seriøst poeng, et *veldig* seriøst poeng, og det er dette: Det som er med dårlige argumenter, med slagord uten substans, er at de er svært sårbare for satiriske hugg. De kan høres smarte ut, klare og strålende første gang du hører dem, særlig hvis de uttales med Oxford-dialekt eller det klirrer doktorgrader og titler bak ordene. Men stikk en nål i dem, og lufta går raskt ut.

Så hvordan kan vi lære å få øye på hvilke argumenter som er gode og hvilke som ikke er det? En av testene er å se hva som skjer hvis vi flytter et argument over i en annen setting. Det er dette vi akkurat har demonstrert med «There's Probably No God. Now Stop Worrying and Enjoy Your Life» og «Barter er farligere enn ateisme». Når vi stikker i dem – og særlig når vi prøver å bruke dem på noe annet – ser vi hvor raskt de sprekker. Begge er eksempler på ikke bare svake argumenter, men ekstremt svake argumenter. Argumenter som faktisk er så dårlige at du lurer på hva som fikk folk til å klistre dem på busser, reprodusere dem på trykk eller tweete dem til en million stakkars følgere. Når du ser sånt i mediene, eller hører det fra leppene til venner, så ikke vær redd for å stille noen spørsmål, nappe i noen løse tråder, slik at de varsomt avsløres for hva de er.

Én ting til. Jeg går inn i denne debatten som kristen filosof, men jeg er blitt slått av hvor mange av ateistvennene mine som synes disse skeptikerargumentene er pinlige.²⁷ Jeg har ikke tall på hvor mange ganger jeg har sitert Richard Dawkins for ateistvenner, og de har himlet med øynene og sagt utålmodig: «Nå må du ikke tro at vi er sånn som han» eller «Jeg skal la være å trykke Fred Phelps i ansiktet på deg hvis du lar være å klistre nyateistene på meg». Og det er jo fair nok, selv om jeg skulle ønske at flere av ateistvennene mine ville heve røsten slik at mediene og twitter-folka kunne skjønne at det finnes gjennomtenkende sekulære der ute.

Målet med denne boka er derfor ganske enkelt å luke bort noen av de dårlige argumentene, slik at det blir grobunn for en mer fornuftig dialog. For du skjønner: Spørsmålet om Gud er etter min mening verdens viktigste. Hvorvidt Gud finnes eller ei er ikke bare en intellektuell kuriositet, noe i likhet med «Hva er det ti-trillionte desimalsifferet til π ?» eller «Oppfant Newton katteluka?», men et spørsmål som har betydning for hvert eneste område av livet vårt, ikke minst fordi det er direkte knyttet til spørsmålet om mening: Er det noe vi er ment å *være*, eller er et liv viet til å spille dataspill og spise pizza like holdbart som et liv viet til å bekjempe fattigdom eller fremme rettferdighet?

I begynnelsen av *Gud – en vrangforestilling* er Richard Dawkins svært ærlig når det gjelder hovedhensikten med boka:

Hvis denne boka fungerer slik den er tenkt, vil religiøse ledere som åpner den være ateister når de legger den fra seg. Snakk om overmodig optimisme! Religiøst troende med skallen full av ulle tenkning er selvfølgelig immune for argumenter, motstanden deres er bygd opp gjennom mange års indoktrinering i barndommen ved hjelp av metoder som har modnet gjennom flere hundre år.²⁸

27 Se f.eks. Theodore Dalrymple, «What the New Atheists Don't See», City Journal 17.4.2007 (nettutgave: http://www.city-journal.org/html/17_4_oh_to_be.html).

28 Oversatt etter originaltekst i Richard Dawkins, *The God Delusion*, Transworld, London 2006, s. 28 [Boka finnes på norsk med tittelen: *Gud – en vrangforestilling*, Monstro Bok, 2007]. En liknende retorisk ungdomsskolestrategi brukes av Peter Boghossian, *A Manual for Creating*

Det avsnittet er ganske snedig, når du tenker på det. Hvis du leser Dawkins' bok og *ikke* blir ateist, så skyldes det ikke at argumentene er like suspekte som en Rolex kjøpt på Nille for 400 kroner, men at du er en ignorant, hjernevasket idiot, og skallen din er så full av ul- len tenking at det ikke er plass til at Reason TM kan sveve gjennom den. Målet mitt med *denne* boka er litt mer beskjedent (og jeg vil hevde en tanke mer optimistisk) enn Dawkins'. Hvis du kommer til denne boka som ateist, håper jeg ganske enkelt at du i det minste vil forplikte deg til å være en *gjennomtenkt* ateist – kanskje en tviler og ikke en skeptiker; en som er villig til å tenke dypt og tenke godt. (Det er blitt sagt at en tviler er en som håper det *muligens finnes* et svar; en skeptiker håper det *ikke* gjør det.) Å slå fra seg dårlige argumenter er en svært god start.

Eller omvendt; hvis du kommer til denne boka som religiøs troende, håper jeg at den vil gi deg mot til ikke å frykte noen av de ateistiske slagordene forskjellige retninger i kulturen vår med jevne mellomrom slynger ut som skarp kritikk. Hvis du kan lære å le av dårlige argumenter og manglene deres, fordufter den mystiske kraf- ten, og du ser dem som de papirtigrene de er. Jeg håper også at jeg kanskje kan oppmuntre deg til å søke bak skrålet til nyateistene og innse at det finnes tusenvis av langt mer fordomsfrie ateister der ute, personer som er vennlige, godmodige og åpne for diskusjoner. Det verden trenger mer enn noen gang, er en fornuftig dialog mellom de som tror på Gud og de som har spørsmål eller tvil (uansett hvor dypt festet), ikke konflikt mellom fundamentalister.

Så, uansett hvor du står når du gir deg i kast med denne boka – ateist eller agnostiker, søkende eller skeptiker, tviler eller disippel – håper jeg vi *alle* kan være enige i at når det kommer til de store spørsmålene i livet, trenger vi mer enn slagord. La oss heller ta sikte på en voksen, skikkelig samtale om tingene som betyr mest, og over- late bussene til fundamentalistene.

Atheists, Pitchstone Publishing, Durham, NC 2013, s. 51, som mener å vite at hvis du er uenig med ham, så er det ikke fordi argumentene hans er dårlige, men fordi du er hjerneskadd.

Tips til videre lesning:

Vox Day, *The Irrational Atheist: Dissecting the Unholy trinity of Dawkins, Harris, and Hitchens* (Ben Bella Books, Dallas, TX 2008)

John Lennox, *Gunning for God: Why the New Atheists are Missing the Target* (Lion, Oxford 2001)

Alister McGrath, *Why God Won't Go Away: Engaging with the New Atheism* (SPCK, London 2011)

Francis Spufford, *Unapologetic: Why, Despite Everything, Christianity Can Still Make Surprisingly Emotional Sense* (Faber & Faber, London 2013)